

The Gleaner

Vol 2 (1964)

Οι τέκτονες και η Φιλική Εταιρεία. Εμμ. Ξάνθος και Παν. Καραγιάννης

Β. Π. Παναγιωτόπουλος

doi: [10.12681/er.9648](https://doi.org/10.12681/er.9648)

Copyright © 2016, Β. Π. Παναγιωτόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Παναγιωτόπουλος Β. Π. (2016). Οι τέκτονες και η Φιλική Εταιρεία. Εμμ. Ξάνθος και Παν. Καραγιάννης. *The Gleaner*, 2, 138-157. <https://doi.org/10.12681/er.9648>

ΟΙ ΤΕΚΤΟΝΕΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

Ἡ μύηση τοῦ Ἐμμανουὴλ Ξάνθου στὸν τεκτονισμό εἶναι γνωστὴ ἀπὸ πληροφῶριά τοῦ ἴδιου, διατυπωμένη μάλιστα μὲ μιὰ τάση ἑξαρσης τοῦ γεγονότος, στὰ Ἀπομνημονεύματά του. Στὸ σημεῖο ποῦ κάνει λόγο γιὰ τὶς προεπαναστατικὲς ἐμπορικὲς δραστηριότητές του, μιλώντας σὲ τρίτο πρόσωπο, γράφει: «Ἀπῆλθεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1813 εἰς τὴν Πρέβεζαν δι' ἀγορὰν λαδίων ἐκεῖθεν διέβη εἰς Ἰωάννινα ... μεταβὰς ἀκολούθως εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν, διὰ παρακινήσεως φίλου του τινὸς Παναγιωτάκη Καραγιάννη εἰσήχθη εἰς τὴν ἑταιρίαν τῶν Ἐλευθέρων Κτίστων (Μασόνων)»¹.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποῦ κάνει λόγο γιὰ τὴν ιδιότητά του αὐτὴ ὁ Ξάνθος. Πρὶν ἐκδόσει τὰ Ἀπομνημονεύματά του εἶχε γράψει δύο ἐκθέσεις γιὰ τὴ «φιλική» του δράση, ποῦ κυκλοφόρησαν τότε σὲ ὀρισμένους κύκλους χειρόγραφες. Ἡ πρώτη σὲ τύπο ἐπιστολιμαίας διατριβῆς, γραμμὲν στὰ 1835, δημοσιεύτηκε στὰ 1901 ἀπὸ τὸν Δ. Καμπούρογλου. Μιλώντας ὁ Ξάνθος γιὰ τὶς συναντήσεις του μὲ τὸν Τσακάλωφ καὶ τὸν Σκουφᾶ, τὸ 1814 στὴν Ὀδησσό, γράφει: «Ἀπεφάσισαν λοιπὸν αὐτοὶ οἱ φίλοι νὰ σχεδιάσωσι τοὺς κανόνας ταύτης τῆς ἑταιρίας, τὴν ὁποίαν καὶ Ἐταιρίαν τῶν Φιλικῶν ὠνόμασαν, δανεισθέντες πολλοὺς κανόνας ἀπὸ τὴν Ἐταιρίαν τῶν Φραγκ-Μασόνων, εἰς ἣν ὁ Ξάνθος πρότινος χρόνου εἶχεν ἔμβει εὐρεθεὶς εἰς μίαν τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας νῆσον»². Ἡ δευτέρη ἔκθεσις, γραμμὲν τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1837 καὶ δημοσιευμένη στὰ 1931 ἀπὸ τὸν Α. Α. Παπανδρέου, εἶναι ἀναλυτικότερη καί, ὡς πρὸς τὴν διατύπωση καὶ τὸ περιεχόμενο, πολὺ κοντὰ στὰ Ἀπομνημονεύματά του. Καὶ ἐδῶ ὁ Ξάνθος μιλάει μὲ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια γιὰ τὴν μύησή του στὸν τεκτονισμό: «ἀπῆλθεν... κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1813 εἰς τὴν Πρέβεζαν καὶ Ἰωάννινα δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις.

1. Ἐμμανουὴλ Ξάνθου, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, Ἀθήνα 1845, σ. 2.

2. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Ἀνέκδο-

τον Ὑπόμνημα τοῦ Φιλικοῦ Ξάνθου, «Ἀρμονία», 2 (1905), σ. 529-540. Τὸ παραπάνω παράθεμα ἀνήκει στὴν σ. 531.

Ἐκεῖθεν δὲ διαβὰς εἰς Ἀγίαν Μαύραν, μίαν τῶν Ἴονικῶν νήσων, εἰσήχθη εἰς τὴν ἐκεῖ ὑπάρχουσαν τότε ἑταιρίαν τῶν Ἐλευθέρων Κτίστων, ὧν δὲ ἰδεῶν ἐλευθέρων καὶ πνέων πάντοτε μῖσος κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας, ἀμέσως συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐνεργήσῃ μίαν μυστικὴν ἑταιρίαν κατὰ τοὺς κανονισμοὺς ταύτης τῶν Κτίστων ... διὰ νὰ ἐνεργήσωσιν, εὐκαιρίας τυχοῦσης, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος»¹. Στὴν συνέχεια ἐπικυαλαμβάνει ὅσα γράφει καὶ στὴν πρώτη ἔκθεσιν γιὰ τὴν Ἰδρυση τῆς Φιλικῆς στὴν Ὁδησσὸ τὸ 1814: «Ἐκοινοποίησεν εἰς αὐτοὺς τοὺς φίλους τοῦ [Σκουφᾶ, Τσακάλωφ] τὴν ἰδέαν τοῦ περὶ συστάσεως μιᾶς ἑταιρίας, φανερώσας αὐτοῖς καὶ τὴν εἰσοδὸν τοῦ εἰς τὴν τῶν Κτίστων, τινὰ τῶν σημείων τούτων ὅσα ἐδύναντο νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς αὐτὴν κοινοποιήσας ...».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω, ὁ Ξάνθος μιλάει καὶ σὲ ἄλλα σημεῖα τῶν Ἀπομνημονευμάτων καὶ τῶν ἐκθέσεών του γιὰ τὴν τεκτονικὴ του ιδιότητα. Ἀκόμη δὲν παραλείπει νὰ φανερώνῃ τὴν ιδιότητά του αὐτῆ κάθε φορὰ πὺ ὑπογράφει ἕνα ἔγγραφο ἢ μιὰ ἐπιστολή, τοποθετώντας μπροστὰ ἀπὸ τὸ ὄνομά του τὰ σύμβολα τοῦ τεκτονικοῦ τοῦ βαθμοῦ, ὅπως συνήθιζαν τότε οἱ τέκτονες: τρεῖς διαδοχικὲς τελεῖες μέσα σ' ἕνα γραμμικὸ σύμπλεγμα ἢ μέσα σὲ δύο παράλληλες μικρὲς εὐθεῖες² (βλ. καὶ πίνακα 1, εἰκ. 3, 4)³.

1. Α. Α. Παπανδρέου, Ἀπολογία Ἐμμανουὴλ Ξάνθου, ἐφημ. «Ὁ Ἄγων τῆς Δωδεκανήσου», ἀρ. φ. 5 (1 Μαρτίου 1931)-ἀρ. φ. 1 (1 Ἰανουαρίου 1932). Τὸ παραπάνω παράθεμα στὸ φ. 5 (Ἀθήνα, 1 Μαρτίου 1931), σ. 2.

2. Πρβλ. Στ. Σκοπετέα, Μυστικὲς Ἐταιρεῖες κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά», 2 (1958), σ. 289, ὅπου ὑποδεικνύεται ἡ τεκτονικὴ ιδιότητα τοῦ Ν. Γερακάρη καὶ Ι. Θεοτόκη μὲ ἐὰς τὰ τεκτονικὰ σύμβολα τῶν ὑπογραφῶν τους.

3. Ἡ εἰκόνα 3 τοῦ πίνακα 1 δείχνει τρεῖς ὑπογραφὰς τοῦ συμφωνητικοῦ πὺ ὑπόγραψαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Φιλικῆς στὴν Κων/πολὴ (22 Σεπτεμβρίου 1818). Τὸ ἔγγραφο θρῖσκειται στὴν Ἱστορικὴ καὶ Ἐθν. Ἐταιρεία καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο Σέκερη. Εἶναι τὸ ἀντίγραφο πὺ κράτησε ὁ Παναγιώτης Σέκερης,

ὅπως κράτησαν ἀπὸ ἕνα καὶ οἱ ἄλλοι συναρχηγοί. Οἱ κενὲς θέσεις ἔχουν ἀφεθεῖ γιὰ τρεῖς ὑπογραφὰς τῶν συναρχηγῶν πὺ θρῖσκονταν μακριὰ ἀπὸ τὴν Κων/πολὴ. Πράγματι στὸ ἴδιο ἔγγραφο, ὅπως δημοσιεύεται στὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξάνθου (σ. 46-47), ὑπάρχουν οἱ ὑπογραφὰς τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, Ἐμμ. Ξάνθου, Ἀθ. Τσακάλωφ, Παν. Ἀναγνωστόπουλου, Παν. Σέκερη, Νικ. Πατσιμάδη, Γ. Λεβέντη, Ἀντ. Κομιτζόπουλου. Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ ἀντίγραφο Ξάνθου εἶναι ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο συγκεντρώθηκαν ὅλες οἱ ὑπογραφὰς, γιὰ τὴν ὁ Ξάνθος τὸ περιέφερε στοὺς τόπους διαμονῆς τῶν ἄλλων μελῶν τῆς «ὑπερτάτης Ἀρχῆς». Πρβλ. Ι. Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλλ. Ἐπανάστασεως, τ. Α' (1859), σ. 23-24, ὅπου ἐπανεκδίδεται τὸ ἔγγραφο μὲ σχετικὰ σχόλια γιὰ τὸν τρόπο ὑπογραφῆς. Ἡ

Δὲν εἶναι χωρὶς σημασία οἱ ἀλλεπάλληλες αὐτὲς ἀναφορὲς τοῦ Ἐάνθου, ἂν ὑπολογίσουμε μάλιστα ὅτι καὶ ὅταν ἔβγαζε τὰ Ἐπομνημογεύματά του (1845) καὶ λίγα χρόνια πρὶν, ὅταν ἔγραφε τὶς δύο ἐκθέσεις του (1835, 1837), ὁ ἔταιρισμὸς γενικὰ, ἀλλὰ καὶ εἰδικότερα ὁ τεκτονισμὸς, ἀποτελοῦσαν μὴ κανονικὲς δραστηριότητες. Οἱ τέκτονες τοῦ καιροῦ του δὲν ἔκρυβαν βέβαια τὴν τεκτονικὴν τους ιδιότητα, ἦταν ὁμοῦ φαινόμενο ἀσυνήθιστο ἢ προβολὴ καὶ ἢ μὲ κάθε τρόπο κοινολόγηση τῆς ιδιότητος αὐτῆς. Στὴ συνέχεια θὰ φανεῖ τὸ αἰτιολογικὸ τῆς ἀντίθετης συμπεριφορᾶς τοῦ Ἐάνθου.

Ἐπιπλέον ὁ τεκτονισμὸς χαρακτηρῆται τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὅταν μετὰ τὴν ἐπανάσταση ἄρχισε νὰ γίνεται λόγος πάλι γι' αὐτήν, ἦταν παραδεκτὸς καὶ ἀδιαφιλονίκητος. Ὁ Ἰ. Φιλήμων στὸ Δοκίμιό του γιὰ τὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία (1834), γράφει γιὰ τὸν ὄργανισμὸν τῆς τὰ παρακάτω, τὰ ὁποῖα δὲν ἀμφισβητήθηκαν ἀπὸ κανένα τὴν ἐποχὴ πού γράφτηκαν¹: «Οἱ αὐτοῦργοι τοῦ ἐδανείσθησαν κανόνας πολλοὺς ἀπὸ τὴν ἑταιρίαν τῶν Μασσόνων, καὶ τοὺς ἐφήρμοσαν ἐπιτηδεῖως εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὰ πάθη τοῦ ἔθνους. Ἦτο διὰ τοῦτο ἠθικώτατος καὶ προβλεπτικώτατος ὡς πρὸς ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς προόδου τοῦ Συστήματος»².

εἰκόνα 4 τοῦ ἴδιου πίνακα δείχνει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Ἐάνθου μὲ τὰ σύμβολα τοῦ τεκτονικοῦ του βαθμοῦ. Προέρχεται ἀπὸ ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν γιό του Νικόλαο (1836). Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀνήκει σὲ μιὰ μικρὴ ὁμάδα ἐγγράφων τῆς οἰκογενείας Ἐάνθου πού βρέθηκε στὰ χέρια τῆς κόρης τοῦ Νικολάου Ἐμμ. Ἐάνθου Πολυξένης, συζ. Ἄλεξ. Παυλοπούλου, καὶ κατατέθηκε πρόσφατα στὴν Ἱστορικὴ καὶ Ἐθν. Ἐταιρεία (γιὰ τὰ ἔγγραφα αὐτὰ βλ. ἐφ. «Πάτρις», ἀρ. φ. 36 (Ἀθήνα, 7 Μαρτίου 1948)· πρβλ. καὶ ἐφ. «Νέα Ἑλλάς» (20 Νοεμβρίου 1913).

1. Ὁ Τάκης Κανδηλῶρος στὸ βιβλίον του *Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία 1814-1821*, Ἀθήνα 1926, σ. 26 καὶ 107-108, μὲ βάση τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ Ἐάνθος στὴ Λευκάδα θὰ μῆθηκε σὲ κατώτερο βαθμὸ τοῦ τεκτονισμοῦ, συμπεραίνει ὅτι καὶ τὰ τεκτονικὰ στοιχεῖα, ὅσα διοχέτευσε στὸν ὄργανισμὸν τῆς Φιλικῆς, θὰ εἶναι περιο-

ρισμένης ἔκτασης. Ἀνασκευὴ τοῦ σημείου αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τοῦ Κανδηλῶρου ἔκαμε ὁ Στέφανος Μακρυμίχαλος, *Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ὡς τεκτονικὴ ὄργανωσις*, «Πυθαγόρας», 5 (1927), σ. 97-107, ὅπου ὑποδεικνύει στενὴν σχέση ἀνάμεσα στὸ τυπικὸ μῆσιν τῶν δύο πρώτων βαθμῶν τῆς Φιλικῆς, Ἀδελφοποιτῶν καὶ Συστημένων, πρὸς ἀντίστοιχους τεκτονικοὺς βαθμοὺς καὶ καταφανῆ ὁμοιότητα τοῦ τυπικοῦ μῆσιν τοῦ τρίτου καὶ κύριου βαθμοῦ τῶν φιλικῶν, τοῦ Ἰερέως, πρὸς τὸν τεκτονικὸν βαθμὸν τοῦ «διδασκάλου». Ἐὰς προστεθεῖ ἀκόμη ἡ πληροφορία τοῦ ἴδιου τοῦ Ἐάνθου, ὅτι αὐτὸς ὑπόδειξε στὴν Κων/πολὴ τὴν σύστασιν τῶν βαθμῶν τῶν Ἀφιερωμένων καὶ Ἀρχηγῶν τῶν Ἀφιερωμένων πού προορίζονταν γιὰ τοὺς στρατιωτικοὺς (πρβλ. Α. Α. Παπανδρέου, *Ἀπολογία Ἐάνθου*, ἔ.ἀ., ἀρ. φ. 6, 15 Μαρτίου 1931, σ. 2).

2. Ἰ. Φιλήμωνος, *Δοκίμιον Ἱστορι-*

‘Ο Φιλήμων, τέκτονας’ ο ίδιος τήν εποχή πού έγγραφε αὐτά, ἦταν σέ θέση νά γνωρίζει ὡς ποῖο σημεῖο ἔφθανε ἡ σχέση τεκτονισμοῦ καί Φιλικῆς. Δέν ἦταν βέβαια φιλικός², ἀλλά γράφοντας γιά τή Φιλική ‘Εταιρεία εἶχε ἀποχτήσει πλήρη συνείδηση τῆς δραστηριότητος καί τῶν μεθόδων τῶν φιλικῶν, κι ἔτσι ἡ ἔλλειψη τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας εἶχε ἀντισταθμιστεῖ ἀπό τίς σχετικῆς γνώσεις.

‘Ο Ξάνθος, στηριγμένος στήν καθολική ἀναγνώριση τοῦ τεκτονικοῦ χαρακτήρα τοῦ ὄργανισμοῦ τῆς Φιλικῆς ‘Εταιρείας, ἔρχεται μέ τήν ἔξαρση τῆς τεκτονικῆς του ιδιότητος νά ὑποδηλώσει διακριτικά, ἀλλά καί ἀναντίρρητα, τή θέση του σάν συνιδρυτῆ τῆς ‘Εταιρείας, θέση πού εἶχε κλονιστεῖ ἀπό τίς εἰλικρινεῖς καθῶς φαίνεται, ἀλλά βασισμένες σέ ἀσύνδετες γνώσεις, πληροφορίες τοῦ ‘Αναγνωστόπουλου, ὅπως αὐτές εἶχαν διοχετευθεῖ στό «Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς ‘Εταιρείας» τοῦ Φιλήμονος καί ὅπως θά κυκλοφοροῦσαν, ὑποθέτω, προφορικῶς στήν Ἀθήνα τῆς ἐποχῆς.

Γιά μύηση στόν τεκτονισμό τῶν ἄλλων συνιδρυτῶν τῆς ‘Εταιρείας δέν εἶχε γίνει λόγος. Ἡ σχέση τοῦ Τσακάλωφ μέ τόν κύκλο τοῦ Ζαλίκογλου καί τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον»³ τοῦ Παρισιοῦ δέν μᾶς ἐπιτρέπει νά συμπεράνουμε ὅτι ἦταν τέκτονας· ἀλλά οὔτε καί γιά τόν Σκουφᾶ διατυπώθηκε τέτοια ἄποψη. Στό συμφωνητικὸ μάλιστα πού ὑπογράψανε στίς 22 Σεπτ. 1818 στήν Κωνσταντινούπολη οἱ Τσακάλωφ, Ἀναγνωστόπουλος, Σέκερης καί Ξάνθος (πρβλ. σελ. 139 σημ. 3), ἐνῶ ὁ τελευταῖος τοποθετεῖ μπρὸς ἀπὸ τήν ὑπογραφή του τὰ σύμβολα τοῦ τεκτονικοῦ του θαύμου, οἱ ἄλλοι ὑπογράφουν χωρὶς κανένα διακριτικόν. Ἡ τεκτονικὴ ιδιότητα τοῦ Ξάνθου, σέ ἀντιδιαστολή μέ τόν συνιδρυτῆ τοῦ 1814 Τσακάλωφ καί τοὺς συναρχηγούς τοῦ 1818, ἐκφράζεται εὐγλωττα

κόν περὶ τῆς Φιλικῆς ‘Εταιρείας, Ναύπλιο 1834, σ. 142.

1. Σέ ἀναφορὰ του (1827 Ἰουν. 14, Πόρος) πρὸς τὸ Ἰπουργεῖο Ἑσωτερικῶν, σχετικὴ μέ ἀντιδικία του πρὸς τόν Γ. Δουζῖνα, ὑπογράφει μέ τὰ σύμβολα τοῦ τεκτονικοῦ του θαύμου (ΓΑΚ, Ἰπ. Ἑσωτ. φ. 93).

2. Ἰ. Φιλήμονος, *Δοκίμιον Ἱστορικόν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τ. Α’ (1859) σ. ιζ’.

3. Ἰ. Φιλήμονος, ἔ. ἀ., τ. Δ’ (1861), σ. η’. Τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον» τοῦ Παρισιοῦ, φαίνεται ὅτι

ἀποτελεῖ πρότυπο πολλῶν ὀργανωτικῶν στοιχείων τῆς Φιλικῆς ‘Εταιρείας, μέ φορέα τόν Τσακάλωφ. Τὰ λίγα ἔγγραφα πού ἔδωσε ὁ Πέτρος Σκυλίτσης Ὁμηρίδης στόν Φιλήμονα (ἔ. ἀ.) ἀποτελοῦν τὸ σύνολο τῶν γνώσεών μας γιά τήν ἔταιρεία αὐτή. Ἄν ἀποδειχθεῖ καί τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον» ἔταιρεία τεκτονογενῆς, θά εἶναι δύσκολο νά διακριθεῖν τὰ στοιχεῖα τῆς Φιλικῆς, ὅσα προέρχονται μέσω τοῦ Τσακάλωφ ἀπ’ αὐτό, ἀπὸ ἐκεῖνα πού προέρχονται ἀμεσα ἀπὸ τόν τεκτονισμό τοῦ Ξάνθου.

στο έγγραφο αυτό. Ἐπιπλέον καὶ μιὰ ἄλλη πληροφορία τοῦ Ἐάνθου, γραμμένη μάλιστα σὲ χρόνο ποὺ μποροῦσε εὐκολὰ νὰ τὴν ἀναιρέσει κανεὶς (1837), λύνει ὀριστικὰ τὸ πρόβλημα τῆς πατρότητος τῶν τεκτονικῶν στοιχείων στὸν ὄργανισμό τῆς Φιλικῆς: «εἰς δὲ τὴν Ἑταιρίαν τῶν Κτίστων, ἄλλος παρὰ τὸν Ἐάνθον δὲν ἦτο μεμνημένος»¹ γράφει ὁ ἴδιος.

Τὸ 1839 μὲ δύο ἄρθρα τοῦ στὸν «Αἰών»², ὁ Φιλήμων κάνει τὴν πρώτη ἀποκατάσταση τοῦ Ἐάνθου καὶ μὲ κάποιον τρόπο ἐπανορθώνει τὴν ἀδικία ποὺ τοῦ ἔκανε στὸ Δοκίμιο περὶ τῆς Φιλικῆς, ὅπου ὑποτιμοῦσε τὴν θέση τοῦ ἀνάμεσα στοὺς τρεῖς πρώτους ἰδρυτὲς τῆς Ἑταιρείας. Ἐν δὲν ξέραμε τίς ἐκθέσεις τοῦ Ἐάνθου, γιὰ τίς ὁποῖες κάναμε λόγο παραπάνω, θὰ νομίζαμε ὅτι ὁ Φιλήμων μὲ δική του πρωτοβουλία ἔγραψε τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα. Μὲ τίς ἐκθέσεις ὁμοῦς αὐτὲς ὁ Ἐάνθος ἀντιδρῶσε στὴν ἀδικία ποὺ τοῦ γινότανε καὶ ἀποκαθιστοῦσε τὴν ὑπόληψή του. Μετὰ τὴ δημοσίευση καὶ τῶν Ἀπομνημονευμάτων του (1845) ἡ ἀναγνώρισή του σὰν συνιδρυτὴ τῆς Φιλικῆς ὑπῆρξε πανηγυρική. Ὁ Φιλήμων πάλι, στὸ «Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», τὸν τιμᾷ ὅπως τοῦ ἀξίζει.

Μὲ δάση τὴν τεκτονική του ιδιότητα καὶ τὴν τεκτονικὴ δομὴ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὁ Ἐάνθος εἶχε ἀποδείξει τὴν συμμετοχὴ του στὴν ἰδρυσὴ τῆς. Τὴν ἠγετική του θέση γιὰ τὰ κατοπιὰ χρόνια τὴν ἀποδείκνυε εὐκολώτερα μὲ τὰ ἔγγραφα τοῦ προσωπικοῦ του ἀρχείου ποὺ δημοσίεψε σὰν ἐπίμετρο, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα σὰν κύριο μέρος, τῶν Ἀπομνημονευμάτων του.

*
**

Ποιὸς εἶναι ὁμοῦς ὁ Παναγιωτάκης Καραγιάννης ποὺ μὲ τὴν «παρακίνησίν» του μὴθήθηκε ὁ Ἐάνθος στὸν τεκτονισμό³, ἕναν ὁλόκληρον χρόνο πρὶν ἰδρυθεῖ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία; Πράγματι ὁ Καραγιάννης εἶναι ἕνα πρόσωπο τοῦ θρύλου περισσότερο παρὰ τῆς ἱστορίας. Τὸ ὄνομά του δὲν ἀπουσιάζει οὔτε ἀπὸ τὴ γενικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὴ Φιλικὴ οὔτε ἀπὸ τίς μελέτες τίς σχετικὲς μὲ τὰ ἱστορικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεκτονισμοῦ. Ἐπιπλέον οἱ ἀναφορὲς αὐτὲς στὸ πρόσωπό του θαίξουν-

1. Α. Α. Παπανδρέου, Ἀπολογία Ἐάνθου, ἔ.α., ἀρ. φ. 6 (15 Μαρτίου 1931), σ. 2.

2. Ἐφημ. «Αἰών», ἀρ. φ. 48 (15 Μαρτίου 1839), 49 (19 Μαρτίου 1839).

3. Ἀπὸ τὸ ἔγγραφο τοῦ Καραγιάννη (βλ. Ἐπίμετρο ἀρ. 2) μαθαίνουμε, μὲ μεγάλη προσέγγιση, τὸν ἀκριβὴ χρό-

νο μύησης στὸν τεκτονισμό τοῦ Ἐάνθου. Ὁ Καραγιάννης φθάνει στὴ Λευκάδα στίς 19 Αὐγούστου 1813 καί, ὅπως φαίνεται στὸ ἔγγραφο, ἐπιτίθεται νὰ τελειώσῃ τὴν ἀποστολή του. Μιὰ ἀπὸ τίς ἐπόμενες μέρες τοῦ Αὐγούστου πρέπει νὰ ἔγινε ἡ μύηση τοῦ Ἐάνθου.

ται αποκλειστικά στη μνεία του Ξάνθου και δὲν πλουτίστηκαν ἀπὸ καμιά πληροφορία μετὰ ἀπ' αὐτή.

Ἡ ἀναγνώριση τοῦ Ξάνθου σὰν συνιδρυτῆ τῆς Φιλικῆς, ὅπως διατυπώθηκε παραπάνω, καὶ ἡ ἀναγωγή τῶν ὀργανωτικῶν τῆς προτύπων στὸν τεκτονισμό, δημιούργησε εὐλογη ζήτηση στοιχείων σχετικῶν μὲ τὸ γεγονός τῆς τεκτονικῆς μύθῆς του στὴν Λευκάδα καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Καραγιάννη. Μετὰ ἀπὸ ἔρευνα στὸ Ἄρχειο Ἰονίου Γερουσίας (Κέρκυρα), τὸ Ἀρχειοφυλακεῖο Λευκάδας, τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ τὸ Ἀρχεῖο Ἀγωνιστῶν τῆς Ἐθικῆς Βιβλιοθήκης, συγκεντρώθηκαν ἀρκετὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ στὴν ὑλοποίηση τοῦ τελευταίου συντελοῦν καὶ ἄλλα προβλήματα συναφῆ διαφωτίζουν. Χωρὶς νὰ ἐκδοθοῦν ὅλα τὰ σχετικά ἔγγραφα θὰ πρρατεθοῦν ἐδῶ ὁσες πληροφορίες παρέχονται ἀπ' αὐτά.

Ὁ Καραγιάννης οὔτε Λευκαδίτης εἶναι, οὔτε ἀνήκει στὸν Ἑφτανησιώτικο τεκτονισμό, ὅπως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ υποθέσει ξεκινώντας ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς μύθῆς τοῦ Ξάνθου στὴ Λευκάδα. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔγγραφο ποὺ ἐκδίδεται στὸ ἐπίμετρο (ἀρ. 2), ἐκεῖ βρέθηκε γιὰ λίγες μέρες, σταλμένος μαζί μὲ τὸν Δημήτριο Στάμο ἀπὸ τὸν Ἄλῃ Πασσᾶ, γιὰ νὰ λύσουν μὲ αἰρετοκρισία ἐμπορικὴ διαφορὰ μεταξὺ Μόστρα καὶ Κομενιώτη (ἀναφέρονται στὸ ἔγγραφο μόνο τὰ ἐπωνύματα). Ἀλλὰ οὔτε ἡπειρώτης ἦταν ὁ Καραγιάννης, ὅπως θὰ μπορούσε πάλι νὰ υποθέσει κανεὶς συσχετίζοντάς τον, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπωνύμου, μὲ τοὺς Καραγιάννηδες τῆς Ἡπείρου¹. Ἀπὸ ἀναφορὰ τῆς κόρης του Πηνελόπης Γερσίου Κοκκίνου πρὸς τὴν ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ '21 (βλ. ἐπίμετρο ἀρ. 3), μαθαίνουμε ὅτι ὁ Καραγιάννης εἶχε γεννηθεῖ στὴν Τριπολιτσά². Ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴ διαμονή του στὴν πόλη αὐτή, προεπαναστατικά, δὲν ἔχουμε. Ἀντίθετα μάλιστα, τὸ 1805 τὸν συναντᾶμε στὴν Πρέβεζα, νὰ ἀλληλογραφεῖ μὲ ἄδηλο ἐπίσημο πρόσωπο τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, γιὰ οἰκονομικὴ ὑπόθεσή του (βλ. ἐπίμετρο ἀρ. 1).

Τὸ ταξίδι τοῦ 1813 στὴ Λευκάδα, εἶναι ἡ μόνη ἔνδειξη ποὺ ἔχουμε γι' αὐτὸν ὡς τὸ 1820. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα οἱ πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ

1. Πρὸς Παντ. Κοντογιάννη, *Εἰδήσεις περὶ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ οἴκου Καραγιάννη*, «Τεσσαρακονταετηρὶς τῆς Καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου», Ἀθήνα 1909, σσ 188-198. Κ. Θ. Δημαρᾶ, *Οἱ νύχτες τοῦ Γιούγκ στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1817*,

Ἀθήνα 1944, σ. 22. Α. Βρανούση, *Ἀθανάσιος Ψαλίδας*, «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», 1 (1952), σ. 353.

2. Ἀρχεῖο Ἀγωνιστῶν Ἑθν. Βιβλιοθήκης (ΑΑ/ΕΒΕ), φάκ. Π. Καραγιάννη.

και τῆ δράση του εἶναι ἀρκετὰ πυκνὲς καὶ κάποτε σχεδὸν καθημερινές. Δὲν εἶναι ὅμως λίγα τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχει ἡ πληροφορία τοῦ Ἐάνθου καὶ τὸ ἔγγραφο τοῦ Λευκαδίτικου Ἀρχαιοφυλακείου (ἐπίμετρο ἀρ. 2). Πολὺ περισσότερο, ἡ φύση τῶν στοιχείων αὐτῶν μᾶς ἐπιτρέπει μιὰ σειρὰ ὑποθέσεων καὶ συσχετισμῶν μὲ γενικότερο ἐνδιαφέρον.

Καὶ πρῶτα, ἡ γνωριμία Ἐάνθου-Καραγιάννη· μνεῖα τῆς ἔχουμε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἐάνθο, ὁ ὁποῖος ἀποκαλεῖ «φίλο» του τὸν Καραγιάννη. Ὁ Ἐάνθος εἶναι γνωστὸ ὅτι στὶς ἀρχὲς τοῦ 1813 πηγαίνει ἀπὸ τὴν Κων/πολη στὴν Πρέβεζα «διὰ ἀγορὰν λαδίων», γιὰ λογαριασμὸ τῆς Συντροφίας¹ Ἀσημάκη Κροκίδα, Χριστόδουλου Οἰκονόμου, Κυριακοῦ Μπιτζαξή. Καὶ οἱ τρεῖς εἶναι Ἠπειρώτες καὶ ἔχουν στενὲς σχέσεις μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὸ περιβάλλον του. Ὁ Ἐάνθος ἀπὸ τὴν Πρέβεζα «διέβη εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ τὴν ἀδειαν τῆς ἀγορᾶς, διὰ μέσου τῶν πολλὰ ἰσχυόντων ὑπαλλήλων του Μάνθου Οἰκονόμου, ἀδελφοῦ τοῦ ἄνω εἰρημένου Χριστοδούλου καὶ Κωνσταντίνου Μαρίνογλου, φίλων του»². Αὐτὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ἐάνθου. Ὁ Καραγιάννης πάλι, καθὼς προκύπτει ἀπὸ τὸ ἔγγραφο ποὺ ἐκδίδεται ἐδῶ (ἀρ. 2), ἀνήκει καὶ αὐτὸς στὸ ἴδιο περιβάλλον. Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1813) κατοικεῖ στὴν Πρέβεζα ἢ στὰ Γιάννενα. Οὔτε ἀκόμη ἡ διατύπωση τοῦ ἐγγράφου: «ἡμεῖς ἤλθομεν ἐχθὲς ἐδῶ μὲ προσταγὴν τοῦ ὑψηλοτάτου Βεζῆρ Ἀλῆ Πασᾶ Ἐφέντη μας, διωρισμένοι διὰ κριτὲς³ τοῦ Μόστρα...» ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ Καραγιάννης ἀνήκει στὸ ἑμμισθο προσωπικὸ τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἔχει στενὲς σχέσεις μὲ τὸν εὐρύτερο κύκλο τῶν ἀνθρώπων ποὺ κινουῦνται γύρω ἀπὸ τὸν Ἀλῆ καὶ εἶναι μὲ πολλοὺς τρόπους ἐξαρτημένοι ἀπ' αὐτόν.

Δὲν νομίζω χρήσιμο νὰ παραθέσω ὅλους τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποῖους πέρασε στὴν ἱστοριογραφία μας ἡ πληροφορία τοῦ Ἐάνθου γιὰ τὴ μύησή του. Ἐδῶ πάντως πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ σαφήνειά του· μυήθηκε «τῇ παρακινήσει» τοῦ Καραγιάννη, μὲ τὴ σύστασή του,

1. Ὁ Ἐάνθος στὰ Ἀπομνημονεύματά του σ. 2, ἀφήνει νὰ καταλάβουμε ὅτι δὲν ἦταν ἀπλὸς ὑπάλληλος τῆς συντροφίας αὐτῆς ἀλλὰ ἑταῖρος. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀληθεύει μιὰ καὶ δὲν πρόκειται γιὰ μόνιμη ἐμπορικὴ ἑταιρεία, ἀλλὰ γιὰ «Συντροφία» ἐμπορίας ὀρισμένου εἴδους (ἐδῶ λαδιοῦ) γιὰ ὀρισμένο χρόνο.

2. Ἐάνθου, Ἀπομνημονεύματα, σ. 2.

3. Γιὰ τὸ θεσμὸ τῆς αἰρετοκρασίας στὰ Γιάννενα βλ. Α. Βρανούση, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ἔ. ἀ. σ. 363. Γιὰ τὸ θεσμὸ γενικότερα βλ. Ἴ. Βισβίτζη, Ἡ πολιτικὴ δικαιοσύνη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν μέχρι τοῦ Καποδιστριαίου, Ἀθήνα 1941, σ. 116.

θά λέγαμε σήμερα, στην Τεκτονική Στοά της Λευκάδας¹. Χωρίς να μπορώ να μιλήσω για την έσωτερική-ουσιαστική σημασία που είχε ή μήση αυτή για τον Ξάνθο, εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε από έξωτερικά ιστορικά στοιχεία, ότι ή μήση του ακολούθησε δλους τούς τύπους, αφού έγινε σε Τεκτονική Στοά. Και αυτό είναι που έχει σημασία σχετικά με τη Φιλική. Δείχνει ότι ή τεκτονική μήση του Ξάνθου ήταν πλήρης, ώστε να μην ευσταθεί ή υπόθεση του Τ. Κανδηλώρου για ατελή μήση ή για μήση σε χαμηλό βαθμό, άσχετα με τὸ θέμα τῶν δυνατοτήτων βελτίωσης τῆς τεκτονικῆς ἐνημέρωσῆς του ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1813 (τέλη Αὐγούστου) ὡς τὸ καλοκαίρι τοῦ 1814, ὅποτε πραγματοποιοῦνται οἱ συναντήσεις Σκουφᾶ - Τσακάλωφ - Ξάνθου στὴν Ὀδησσὸ καὶ ἰδρύεται ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία².

Ἡ μήση τοῦ Καραγιάννη στὸν τεκτονισμό δημιουργεῖ τὸ ἐπόμενο ἐρώτημα ποῦ ἀπαιτεῖ ἀπάντηση, μιὰ ἀπάντηση ποῦ θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ σχηματίσουμε πιὸ καθαρὴ εἰκόνα τῶν ἰδεολογικῶν ρευμάτων ποῦ διατρέχουν τὸν προεπανάστατικὸ ἑλληνισμό καὶ τῆς διόδου τους πᾶνω στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Τὸ 1805 εἶναι κίβλας τέκτονας ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ τεκτονικὰ σύμβολα μετὰ τὰ ὅποια ὑπογράφει στὸ ἔγγραφο ποῦ δημοσιεύουμε στὸ ἐπίμετρο (ἀρ. 1). Ἡ Τριπολιτσά, ἡ Πρέβεζα, τὰ Γιάννενα, ἡ Λευκάδα ἢ κάποιο ἄλλο νησί τοῦ Ἰονίου, μπορεῖ νὰ ὑπολογισθοῦν σὰν πιθανὰ σημεῖα γιὰ τὴ μήση του. Ὁ κύκλος τῶν ὑποθέσεων μας δὲν μπορεῖ νὰ διευρυνθεῖ περισσότερο, γιατί δὲν γνωρίζουμε ποῦ ἄλλοῦ ταξίδεψε. Καὶ πρὸς τὴν Ἰταλία καὶ πρὸς τὴν Σμύρνη καὶ πρὸς τὸν ἄξονα Κων/πολη - Ἡγεμονίες - Ρωσία³ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι δυνατὴ ἡ

1. Γιὰ τὸ τεκτονισμό στὴ Λευκάδα βλ. Δ. Π. Καλογεροπούλου, *Ἱστορία τῆς ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἐλευθέρως τεκτονικῆς*, τεύχ. Α' (1740-1872), ἀνατ. ἐκ τοῦ Α' τόμου τοῦ περιοδικοῦ «Πυθαγόρας - Γνώμων», Ἀθήνα 1932, σ. 7.

2. Βλ. Ἀπ. Βακαλοπούλου, *Συμβολὴ στὴν Ἱστορία καὶ ὀργάνωση τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας*, «Ἑλληνικά», 12 (1952-1953), σσ. 65-78, ὅπου οἱ ἐπαφές Ξάνθου-Τσακάλωφ-Σκουφᾶ στὴν Ὀδησσὸ τοποθετοῦνται στὴν περίοδο Μάη-Σεπτέμβρη 1814.

3. Γιὰ τὴ διάδοση τοῦ τεκτονισμοῦ ἀνάμεσα στὸν ἑλληνισμό τῶν περιοχῶν αὐτῶν μοῦ εἶναι γνωστὴ ἡ παρακάτω

βιβλιογραφία, μέσα στὴν ὁποία γίνονται ἀναφορές σὲ πηγές καὶ ἄλλα βοηθήματα γιὰ τὸ ἴδιο θέμα: Δ. Π. Καλογεροπούλου, *Ἱστορία τῆς ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἐλευθέρως τεκτονικῆς*, ἔ. ἀ. Στ. Σκοπετέα, *Μουρατόροι καὶ Κοινάται*, «Τεκτονικὸν Δελτίον», 5 (1954), σσ. 535-541, 558-566. Κ. Θ. Δημαρᾶ, *Ἐπαφές τῆς Νεώτερης Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας μετὰ τὴν Ἀγγλικὴν (1780-1821)* [=Φρονίσματα, Ἀθήνα 1962], σ. 42. Ἄλκη Ἀγγέλου, *Οἱ ἀπαρχές τοῦ Ἑλευθέρου Τεκτονισμοῦ στὸν Νέο Ἑλληνισμό*, «Μικρασιατικὰ Χρονικά», 9 (1961) σ. 318-335. J. Nicolopoulos, *Quelques renseignements sur l'activité ma-*

μύηση ενός εμπόρου στον τεκτονισμό. ¹Ανεξάρτητα όμως με την εξακρίβωση του τόπου της μύησης του, ή παρουσία και άλλων τεκτόνων στα Γιάννενα ² και ή παράλληλη «μυστική» πνευματική κίνηση που σημειώνεται στην πόλη αυτή ³ κοντά στην άλλη πνευματική της άνθηση, τοποθετούν τον τεκτονισμό του Καραγιάννη σ' ένα έντελως φυσικό πλαίσιο.

Η συμμετοχή του στη Φιλική είναι ένα πρόβλημα με ιδιαίτερη σημασία. Το όνομά του δεν περιέχεται στους καταλόγους των Φιλικών ³ ούτε αναφέρεται από καμιά άλλη γνωστή πηγή. Θα ήταν πράγματι μια ιδιαίζουσα σύμπτωση να μην είναι φιλικός ο άνθρωπος πού, όπως ξέρουμε τώρα, βρίσκεται στις ρίζες ακριβώς της Φιλικής Έταιρείας. Η αναφορά της κόρης του Πηνελόπης Γερασίου Κοκκίνου χωρίς να είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική, παρέχει τα ζητούμενα θετικά στοιχεία: «Ο μακαρίτης πατήρ μου Παναγιωτάκης Καραγιάννης, εκ Τριπόλεως της Πελοποννήσου, υπήρξε, Κύριοι, εις των πρώτων Ιερέων της Φιλικής Έταιρείας, ως εκ του έγκλειστου υπ' αριθ. 1 διπλώματος καταφαίνεται...». Και παρακάτω, στο σημείο που απαριθμεί όσα έγγραφα συνυποβάλλει με την αναφορά της, γράφει: «Άρ. 1.— Δίπλωμα της Φιλικής Έταιρείας δι' εϋ όνομάζεται Ιερεύς της Φιλικής Έταιρείας μεθ' όλων των εν αυτώ συμβόλων, εν πρωτοτύπῳ». Το έγγραφο αυτό λείπει από τον φάκελο κι έτσι χάνουμε όλα τά, πραγματικά, πολύτιμα στοιχεία που περιέχουν τα «έφοδιαστικά Ιερέων» της Φιλικής: τόπο καταγωγής, επάγγελμα, ηλικία, τόπο και χρόνο μύησης και το όνομα του μυητή. Με τη φράση όμως της κόρης του ότι «υπήρξε... εις των πρώτων Ιερέων της Φιλικής Έταιρείας», νομίζω ότι κατέχουμε

connique des frères Ypsilanti, «Εραμιστής», 2 (1964), σσ. 33-39.

1. Το 1822 συναντώ σέ έγγραφα υπογραφές του Ι. Κωλέττη με τεκτονικά σύμβολα (βλ. ΓΑΚ, Υπ. Έσωτ. φ 1, 30 Μαρτ. 1822, κ.ά.). Νομίζω ότι ο Κωλέττης ήταν τέκτονας προεπαναστατικά. Είναι φυσικότερο να είχε μυηθεί πριν από το '21 στα Γιάννενα, ή και ακόμη παλιότερα στην Ιταλία, παρά κατά την έξαιρετικά ανώμαλη περίοδο από την κήρυξη της επανάστασης ως τις αρχές του 1822. Δέν είναι άσχετο το γεγονός ότι τεκτονική στοά στην επαναστατημένη Ελλάδα, όπως γνωρίζουμε από πρόσφατες μελέτες, ιδρύθηκε μόλις το

1.26' πρβλ. Στ. Σκοπετέα, *Μυστικές Έταιρείες κατά την Έλληνικήν Έπανάστασιν*, «Πελοποννησιακή Πρωτοχρονιά», Β' (1958), σ. 294 και Παν. Γ. Κρητικοῦ, *Έλληνικά τεκτονικά Στοαί κατά την Έλληνικήν Έπανάστασιν*, «Τεκτονικόν Δελτίον», τεύχ. 54, 55 (1963), σ. 14 του ανατύπου.

2. Σημειώνω τη χαρακτηριστική παρουσία του αλχημιστή Σέργιου στα Γιάννενα.

3. Ι. Φιλίμονος, *Δοκίμιον Ιστορικόν περί της Έλληνικής Έπανάστασως*, τ. Α' (1859), σσ. 387-416 και Βαλέριου Μέξα, *Οί Φιλικοί*, Αθήνα 1957.

μιὰ ἔνδειξη θρασύτητος στὸ συννημμένο ἐφοδιαστικό, γιὰ τὴν πρώϊμη μύησή του. Στὴ συνέχεια τῆς ἴδιας ἀναφορᾶς γίνεται λόγος γιὰ μιὰ ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος ἀποστολὴ τοῦ Καραγιάννη: «Πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἐγκαταλιπὼν πάσας τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις... ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς Αἰτωλοκαρνανίαν, κατόπιν δὲ εἰς Ἡπειρον καὶ ἤρξατο διαδίδων τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως κατηγῶν καὶ προσηλυτίζων πάντας τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις, Ἄρτη, Πρεβέζῃ καὶ Κάρεσι προύχοντας... ἦτοι Ράγκον, Βαρνακιώτην, Βλαχόπουλον, Ὀδυσσεά, Μπαλάσκαν, Ι. Κωλέτην καὶ λοιποὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἄρτης Πορφύριον καὶ αὐτὸν τὸν παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασᾷ διάσημον Νοῦτσον, περιφρονηῶν καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενος ὅποιον μέγα διέτρεχε κίνδυνον, τοιαῦτα πράττων καὶ ἐνεργῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ σκληροτέρου τῶν τυράνων Ἀλῆ Πασᾶ». Ἡ ἀποστολὴ αὐτὴ τοῦ Καραγιάννη ἐπαληθεύεται καὶ ἀπὸ πιστοποιητικὸν¹ γιὰ τὴν δράση του πρὸς τὸν ὑπογράφον οἱ Ν. Μαυρομμάτης, Δ. Σοφιανός, Ἀθ. Αἰδωρίκης, Π. Μοναστηριώτης, Π. Ράγκος. Οἱ ἀγωνιστὲς αὗτοι βεβαιῶνουν ὅτι: «ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ σπουδαιότερων μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1820 μεταδὰς εἰς Ἡπειρον μετὰ πολλοῦ ζήλου» ἔφερε σὲ πέρας τὴν ἀποστολὴν πρὸς τὸν ἀνατέθηκε. Σὲ ἀναφορὰ² τῆς ἄλλης κόρης τοῦ Βασιλικῆς θρῖσκουμε καὶ ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν ἴδια ἀποστολὴ: «Ὁ πατήρ μου .. ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἐγκλειστοῦ ἀποδεικτικοῦ τῆς 25 Δεκεμβρίου 1820 τῆς ἐν Σπέτσαις Φιλικῆς Ἐταιρείας...». Ἄν τὸ «ἀποδεικτικὸν» αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ «ἐφοδιαστικὸν ἱερέως», γιὰ τὸ ὅποιο μιλάει ἡ κόρη τοῦ Πηνελόπη, πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἔγγραφο πρὸς τὸν ἀναθέτη τὴν ἀποστολὴν στὴν Ἡπειρον. Ἡ ἡμερομηνία εἶναι εὐνοϊκὴ γιὰ μιὰ τέτοια ὑπόθεση. Τὶς μέρες αὐτὲς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1820 θρῖσκεται στὶς Σπέτσες ὁ Παπαφλέσας. Ἐκεῖ, μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ «ἀντιπροσώπου τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς», ἀπονέμει βαθμοὺς στρατιωτικούς³, ἀναθέτει ἀποστολὰς καὶ γενικὰ κάνει κάθε ὀργανωτικὴ ἐνέργεια πρὸς ἀπαιτεῖ ἢ στιγμὴ καὶ ἐπιβάλλει ἢ ἐπαναστατικὴ τακτικὴ τῆς Φιλικῆς.

1. ΑΑ/ΕΒΕ, φακ. Π. Καραγιάννη.

2. ἔ.ἀ.

3. Στὶς 23 Δεκ. 1820 διορίζει Ναύαρχο τοῦ στόλου τῶν Σπετσῶν τὸν Νικόλαο Γκίκα Μπόταση. Τὸ ἔγγραφο (Ἀρχεῖο Ρήγα Παλαμήδου, ΓΑΚ, Ἀρχ. Βλαχογιάννη φ. 250), ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Στ. Σκοπετέα, Ἀνέκδοτοι Ἐπιστολαὶ τοῦ

Γρηγορίου Δικαίου, ἐφ. «Ἠχώ τῆς Μεσσηνιας», ἀρ. φ. 54 (Ἀθήνα, 3 Ἰουνίου 1950) καὶ ἀπὸ τὸν Μ. Η. Φερέτο, Ὁ Παπαφλέσας ὡς προσωρινὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως διορίζει ἀρχιναύαρχο, ἐφ. «Μεσσηνιακὰ Νέα» ἀρ. φ. 97 (Ἀθήνα, 13 Ἰουλίου 1961).

Τὸ ἔγγραφο τῆς «25 Δεκεμβρίου 1820 τῆς ἐν Σπέτσαις Φιλικῆς Ἐταιρείας» νομίζω ὅτι εἶναι ἔγγραφο τοῦ Παπαφλέσα, μὲ τὸ ὁποῖο ἀναθέτει στὸν Καραγιάννη τὴν παραπάνω ἀποστολὴ στὴν Ἠπειρο.

Ἀπὸ τὶς τελευταῖες αὐτὲς πληροφορίες φαίνεται, ἢ ὅτι ὁ Καραγιάννης ἦταν ἐγκαταστημένος στὰ 1820 στὶς Σπέτσες ἢ ὅτι βρέθηκε ἐκεῖ σὰν ταξιδιώτης. Ἡ ἀποστολὴ του στὴν Ἠπειρο ἐπιβεβαιώνει ἄλλη μιὰ φορὰ τὶς σχέσεις του μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὸν κύκλο του, καὶ τὶς ἐπαφές του μὲ ἡγετικά στοιχεῖα ὄλου τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου. Ἡ δυνατότητα κινήσεων πού εἶχε, καὶ πού θὰ θάρυνε βέβαια στὴν ἐκλογὴ του γιὰ τὴν ἀποστολὴ αὐτή, δείχνει ἀκόμη τὴν ἐξοικειωσὴ του μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τὶς καταστάσεις πού ἐπικρατοῦσαν στὴν περιοχὴ ἐκεῖνη καὶ τὸ ἀνάλογο κύρος του.

Ἡ δρᾶση του στὴν ἐπανάσταση εἶναι εὐκολώτερο νὰ ἐξακριβωθεῖ. Μὲ ἀφετηρίαν τὴν ἐνδειξὴ ὅτι ὑπηρέτησε σὲ θέσεις ἐπάρχου στὴ διάρκειαν τοῦ Ἀγώνα, ἔκανα μιὰ ἔρευνα στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, στοὺς φακέλους τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν κυρίως, ὅπου πράγματι σώζονται πολλὰ ὑπηρεσιακά του ἔγγραφα. Διορισμοὶ καὶ παύσεις ἀπὸ τὶς θέσεις ὅπου ὑπηρέτησε, ἀναφορὲς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο, διαταγὲς τοῦ Ὑπουργείου πρὸς αὐτόν, μᾶς δίνουν ἓνα ἱκανοποιητικὸ διάγραμμα τῆς ζωῆς του σ' ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

Γιὰ ὄλο τὸ 1821 καὶ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1822 δὲν ἔχουμε εἰδήσεις του¹. Πῶς ἐργάστηκε γιὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Ἐπανάστασης στὴν Αἰτωλοακαρνανίαν καὶ Ἠπειρο καὶ τότε ἔφυγε ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα γιὰ νὰ γυρίσει στὴν Πελοπόννησο, δὲν εἶναι γνωστό. Τὶς πρώτες μέρες τοῦ Μαΐου 1822 σημειώνεται ἡ παρουσία του στὴν Κόρινθο πού εἶναι ἡ προσωρινὴ ἔδρα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος. Στὶς 5 ἢ 6 Μαΐου ἔχει διοριστεῖ κιάλας Ἀντέπαρχος Σίφνου καὶ Σερῖφου, «στερεῖται

1. Εἶναι φυσικὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ θρίσκειται στὴν περιοχὴ τῆς ἀποστολῆς του, Αἰτωλοακαρνανία - Ἠπειρο, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Φιλικὴ τὴ δεύτερη μετὰ τὴν Πελοπόννησο σημαντικὴ γεωγραφικὴ ἐνότητά. Στὴν ἴδια περιοχὴ τὸ Μάρτη τοῦ 1821 στέλνει ἢ Φιλικὴ ἕναν ἄλλον «ἀπόστολο», τὸν Γεώργιο Πράσινο, μαζί μὲ τὸν Χριστόφορο Περραιβό· ὁ τελευταῖος ἔχει εἰδικὴ καὶ μεγάλῃ ἀποστολὴ, τὴν Ἐπανάσταση στὸ Σούλι. (Γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ

Πράσινο ὁλ. Β. Π. Παναγιωτόπουλου, *Ἡ προκήρυξις τῆς Μεσοσημακῆς Γεροντοσύας πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς*, «Δ.Ι.Ε.Ε.», 12 (1958), σσ. 137-150). Μὲ τὴ συσχέτιση τῶν δύο ἀποστολῶν Καραγιάννη - Πράσινο γίνονται σαφέστερα τὰ σχέδια καὶ οἱ ἀνάλογες δραστηριότητες τῶν Φιλικῶν στὴν Αἰτωλοακαρνανία - Ἠπειρο. Ὁ συνωμοτικὸς χαρακτήρας τῆς ἀποστολῆς τοῦ Καραγιάννη νομίζω ὅτι δικαιολογεῖ τὴν ἐλλειψη σχετικῶν πληροφοριῶν.

δμως έντελώς χρημάτων» και τὸ Ἑπιτελεστικὸν τῶν Ἐσωτερικῶν, μετ' ἐγγράφου τοῦ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν, ζητᾷ νὰ τοῦ δοθῆι προκαταβολὴ τοῦ μισθοῦ τοῦ «διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ ὑπάγῃ ὁμοῦ μετ' οὓς λοιποὺς ὁποῦ σήμερον κινουῦν»¹.

Ἡ σημασία τῆς πληροφορίας αὐτῆς εἶναι φανερὴ. Δείχνει ὅτι ἀκριβῶς, μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἐκθέτανε οἱ κόρες τοῦ στὶς ἀναφορὰς τοῦ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων: «πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἐγκαταλιπὼν πάσας τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις, ἔτρεξεν ἀμέσως κλπ.»². Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν τὴν Αἰτωλοακαρνανία καὶ Ἡπειροῦ ἔχει οἰκονομικὰ καταστραφεῖ. Ἡ ὑπαλληλοποίησις εἶναι ἡ μόνη λύσις ποῦ μποροῦσε νὰ τὸν βοηθήσῃ ἀποτελεσματικὰ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπηρεσίαι ποῦ εἶναι ἱκανοὶ νὰ προσφέρῃ ἔχουν κάποια ζήτησις. Ἡ κρατικὴ μηχανὴ ποῦ πάει νὰ συγκροτηθῆ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐπ' ἀνδρῶν καὶ ὁ Καραγιάννης βρίσκει μιὰ θέσιν Ἀντεπάρχου στὴ Σίφνῳ. Ὁ Ἑπιτελεστικὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Κωλέττης, γνῶριμος καὶ φίλος τοῦ ἴσου ἀπὸ τὰ Γιάννενα, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄσχετος μετ' τὸ διορισμὸν τοῦ.

Πότε ἀκριβῶς ἐφθάσε στὴ θέσιν τοῦ, στὴ Σίφνῳ, δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐκεῖ πάντως ἔμεινε ὡς τὴν 1 Μαΐου 1823³, ὁπότε ξαναγύρισε στὴν Πελοπόννησο. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς Β' Ἐθνικῆς Συνέλευσις καὶ τὸ ταξίδι τοῦ, νομίζω, σχετίζεται μ' αὐτὴν.

Στὶς 10 Μαΐου 1823 θρίσκειται στὴν Τριπολιτσά, τὴν ἰδιαίτην πατρίδα τοῦ, ὅπου μετ' διαταγὴν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διορίζεται⁴ ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἰδιοτύτης ἐπιτροπῆς, μετ' ἀποστολὴν τὴν διενέργειαν νέων ἐκλογῶν στὴν πόλιν καὶ τὰ γειτονικὰ χωριά γιὰ τὴν ἀνάδειξιν παραστάτην στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευσιν, μετὰ τὴν ἀμφισβήτησιν ἀπὸ τὸν Ρήγα Παλαμῆδην τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γ. Βάρβογλη. Μετ' τὸ ἔργον αὐτὸ ἀσχολήθηκε δύο-τρὶς μόνον ἡμέρας χωρὶς θετικὰ ἀποτελέσματα ἐξ αἰτίας τῆς ἐξαψῆς τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀντιθέσεων ποῦ ἐπικρατοῦσαν στὴν Τριπολιτσά. Ἀπειλές, ξυλοδαρμοὶ καὶ ὄσες ἄλλες σχετικὰς ἐκδηλώσεις μᾶς εἶναι

1. ΓΑΚ, Ἀρχ. Βλαχογιάννη, Ἑπ. Ἐσωτερικῶν, φ. 50. Σχέδιον ἐγγράφου ἀχρονολόγητον, τοποθετημένον ἐπὶ τὸ τέλος τοῦ φακέλου. Ἀπὸ τὸν ἀριθμ. πρωτοκόλλου 475 μπορεῖ νὰ μνηολογηθῆ στὶς 5 ἢ 6 Μαΐου, ἐπειδὴ ἐπὶ τὸν ἴδιον φάκελον ὑπάρχει ἐγγράφον μετ' ἀριθμ. πρωτοκόλλου 474 τῆς 5 Μαΐου καὶ ἄλλο μετ' ἀριθμ. 477 τῆς 6 Μαΐου.

2. Βλ. ἐπιμ. ἀρ. 3.

3. ΓΑΚ, Ἑπ. Ἐσωτ. φ. 47. Στὸν φάκελον αὐτὸν ὑπάρχει δεσμίδα ἐγγράφων συνημμένων ἐπὶ ἐγγράφον τῆς 27 Ὀκτωβρ. 1824, σχετικῶν μετ' τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στὴ Σίφνῳ. Ἀνάμεσα ἐπ' αὐτὰ θρίσκειται λογαριασμὸς τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου 1822 μέχρι 1 Μαΐου 1823, ἡμέρα «ὁποῦ ἀναχωρεῖ διὰ τὴν ὑπερτάτην Διοίκησιν».

4. ΓΑΚ, Ἑπ. Ἐσωτ. φ. 9.

γνωστές από τή διενέργεια ἐκλογῶν στὰ κατοπινὰ χρόνια, καταγγέλλονται ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς ὑπόθεσης αὐτῆς. Στις 12 Μαΐου 1823¹ ὁ Καραγιάννης ζητάει ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἑσωτερικῶν τὴν τιμωρία ἐκείνων ποὺ ἐκακοποίησαν ἓνα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς του, ἢ ὁποῖα μετὰ τὸ ἐπεισόδιο αὐτό, δὲν φαίνεται νὰ συνέχισε τὶς ἐργασίες της.

Στὸ μεταξὺ ἔχει ψηφισθεῖ ὁ νέος νόμος ποὺ καταργεῖ τὶς Ἄντεπαρχίες κάνοντας τὶς περισσότερες ἀπ' αὐτὲς Ἐπαρχίες². Ὁ Καραγιάννης διορίζεται στις 25 Μαΐου 1823 Ἐπαρχος τῆς Ἐπαρχίας «Σίφνου, Μήλου καὶ Κιμῆλου»³. Τυπικὰ τὴ θέση αὐτὴ τὴν κράτησε ὡς τὸν Δεκέμβρη τοῦ 1824, οὐσιαστικὰ ὅμως στὴν ἔδρα του ἔμεινε μόνον ὡς τὰ τέλη τοῦ Μάη. Στις 9 Ἰουνίου⁴ τὸν βρίσκουμε στὸ Ναύπλιο νὰ ζητάει ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τοὺς μισθοὺς του, ἐνῶ στις 18 Ἰουλίου⁵ τὸ Ἐκτελεστικὸ μὲ ἔγγραφό του πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν δίνει διαταγὴ νὰ ἐπιστρέψει ὁ Ἐπαρχος στὴ θέση του. Ὅπως φαίνεται ὅμως, ὁ Καραγιάννης δὲν ξαναπῆγε στὴ Σίφνο. Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τῆς περιόδου αὐτῆς θγαίνει ὅτι ἡ ὑπηρεσία του ἐκεῖ δὲν ἦταν ὀμαλή. Οἱ «πρόξενοι» εἶναι τὸ κύριο ἐμπόδιο στὸ ἔργο του. Σειρὰ ὀλόκληρη ἐγγράφων ὑπάρχει σχετικὴ μὲ τὴν ἀντιδικία του πρὸς τὸν «ὑποκόνοσολοι Ἀγγλίας» Ἰωάννη Μπάο καὶ τὸν γιό του Κωνσταντῖνο, καὶ τὸν «ὑποκόνοσολοι Γαλλίας» Νικόλαο Μάτζα⁶, οἱ ὁποῖοι σὰν ὑπήκοοι ξένων κρατῶν ἀρνοῦνται νὰ πληρώσουν φόρους καὶ γενικότερα νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴν Ἑλληνικὴ νομοθεσία, παίρνουν ὅμως μέρος στὰ κοινὰ σὰν νὰ εἶναι πολῖτες Ἑλληνες. Ἡ ἔριδά του μὲ τὸν Μπάο πῆρε διαστάσεις καὶ ἡ λύση της ἀνατέθηκε σὲ δικαστικὴ ἐπιτροπὴ⁷ μὲ μέλη τὸν Γεώργιο Γεννάδιο, Κωνστ. Ράδο καὶ Στ. Κ. Γαλάτη⁸. Ἡ ἀπόφαση τῆς ἐπιτροπῆς ἦταν καταδικαστικὴ γιὰ τὸν Μπάο καὶ ἀθωωτικὴ γιὰ τὸν Καραγιάννη. Στὸ διάστημα αὐτὸ οὔτε παραιτήθηκε ἐπίσημα οὔτε ἡ Κυβέρνηση διόρισε ἀντικαταστάτη του. Τὴν ἴδια ἐποχὴ στὸ Ναύπλιο τοῦ ἀνατέθηκαν καθήκοντα μέλους δικαστικῶν ἐπιτροπῶν⁹.

1. ΓΑΚ, ἔ.α.

2. Ἄ. Μάμουκα, *Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν...*, τ. Γ', σ. 62-68· πρβλ. καὶ Ἰακ. Βισβίτζη, ἔ.α., σ. 246.

3. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 11.

4. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 33.

5. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 36.

6. ΓΑΚ, Ἐκτ. φ. 8 (1824 Μαΐου 21, Ἄργος, ἔγγραφο Βουλευτικῶ πρὸς Ἐκτελεστικὸ κ.ἄ. συνημμένα).

7. Γιὰ τὸ θεσμὸ τῶν δικαστικῶν ἐπιτροπῶν στὴν διάρκεια τοῦ Ἀγώνα βλ. Ἰακ. Βισβίτζη, ἔ.α., σ. 38-40.

8. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 47 (1824 Ὀκτ. 29, Ναύπλιο. Ὑπ. Ἐσωτερικῶν πρὸς Ἐκτελεστικὸ).

9. ΓΑΚ, Ἐκτ. φ. 13 (1824 Ἰουλ. 9 Ὑπόθεση Ἀθ. Βαφειοπούλου), Ἐσωτ. φ. 38 (1824, Αὐγ. 2).

Στις 18 Δεκεμβρίου 1824 με διαταγή του Έκτελεστικού διορίζεται Έπαρχος Πύργου. Και στη νέα του θέση ο Καραγιάννης αποδείχτηκε ένας δραστήριος έπαρχος, όπως φαίνεται από την πυκνή αλληλογραφία του με το Υπουργείο Έσωτερικών, σχετικά με θέματα της αρμοδιότητάς του. Η οικονομική του κατάσταση όμως και τώρα δεν είναι καλύτερη από πριν. Έτσι την 1 Αυγούστου 1825 παραιτείται, επειδή δεν έχει χρήματα για να ανταποκριθεί «έξ ιδίων» στις ανάγκες του Έπαρχείου¹. Το Έκτελεστικό αποδέχτηκε την παραίτησή του στις 12 Αυγούστου². Από ένα έγγραφο με ημερομηνία 2 Σεπτεμβρίου 1825³ του Λυκούργου Κρεστενίτη ο οποίος ζητάει το διορισμό νέου έπαρχου μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο Καραγιάννης έφυγε από τον Πύργο άμέσως μετά την αποδοχή της παραίτησής του. Αυτό είναι και το τέλος της σταδιοδρομίας του σαν έπαρχου.

Θα χρειαστεί να περάσει περισσότερο από ένας χρόνος για να τον συναντήσουμε πάλι. Η σιωπή αυτή δεν πρέπει να είναι άσχετη με την κατάσταση που δημιουργήθηκε στην Πελοπόννησο εξ αίτιας του Ίμπραήμ. Αλλά και η υγεία του Καραγιάννη είναι κλονισμένη, όπως φαίνεται από πολλές μνείες στα έγγραφα του. Χωρίς να ξέρουμε αν μετακινήθηκε καθόλου από την Πελοπόννησο, στις 11 Οκτωβρίου 1826 εκλέγεται πληρεξούσιος των κατοίκων της Βόνιτσας στην Γ' Έθνική Συνέλευση. Το σχετικό έγγραφο δεν υπάρχει στον φάκελό του, περιγράφεται όμως σαν συνημμένο, «έν πρωτοτύπῳ» μάλιστα, στην αναφορά της κόρης του⁴. Δεν γνωρίζουμε τις συνθήκες της εκλογής αυτής. Είναι όμως φανερό ότι έχουμε μια ακόμη ένδειξη για τους δεσμούς του με την περιοχή. Με βάση τους καταλόγους των μελών της Γ' Έθνικής Συνέλευσης, όπως είναι δημοσιευμένοι στο Μάμουκα⁵, δεν φαίνεται να έλαβε μέρος. Άλλωστε την 1 Νοεμβρίου 1826 τον βρίσκουμε στη Σύρο να δανείζεται από τον έμπορο Ίάκωβο Μαρσάν 214½ γρόσια και να υπογράφει το σχετικό χρεωστικό όμολογο⁶. Από τότε ακριβώς βρίσκεται στη Σύρο δεν μπόρεσα να εξακριβώσω. Μπορεί να ήταν εκεί πολύ πριν από τις 11 Οκτωβρίου 1826, αν η εκλογή του σαν παραστάτη της Βόνιτσας έγινε χωρίς δικές του ενέργειες: αλλιώς η ημερομηνία αυτή αποτελεί δριο post quem της μετάθυσής του εκεί. Την 1 Απριλίου 1827 έχουμε την τελευταία ένδειξη της διαμονής του στη

1. ΓΑΚ, Έσωτ. φ. 73.

2. ΓΑΚ, ξ.ά.

3. ΓΑΚ, ξ.ά.

4. ΑΑ/ΕΒΕ, φακ. Παν. Καραγιάννη.

5. Α. Μάμουκα, ξ.ά. τ. Η' passim.

6. ΓΑΚ, Υπ. Έσωτ. φ. 92 (1827

Ίουν. 3, Πόρος), όπου τα χρεωστικά όμολογα σε αντίγραφο.

Σύρο. Ὑπογράφει ἄλλο χρεωστικὸ δόμολογο γιὰ 230 γρόσια ποὺ δανείσθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο ἔμπορο¹. Ὅπως θὰ φανεῖ παρακάτω, δὲν μπορεῖ νὰ ἔμεινε πολλὲς μέρες ἀκόμη στὴ Σύρο.

Ἀπὸ ἓνα πιστοποιητικὸ τῆς Δημογεροντίας Ἐρμούπολεως μὲ ἡμερομηνία 21 Φεβρουαρίου 1827 μαθαίνουμε ὅτι «ὁ κύριος Παναγιωτάκης Καραγιάννης, διορισθεὶς παρὰ τῆς Σεβαστῆς Διευθυντικῆς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἐπιτροπῆς² διὰ νὰ ἐνεργῇ ἐπιτροπικῶς τὰ χρέη τῆς, ἐπλήρωσεν αὐτὰ ἐντίμως»³. Δὲν ξέρουμε ὅμως οὔτε πότε διορίστηκε στὴ νέα του θέση οὔτε ποιά ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἀποστολὴ του.

Μετὰ τὴν 1 Ἀπριλίου πρέπει νὰ ἔφυγε γιὰ τὴν Πελοπόννησο. Στὴν Τροιζήνα συνεχίζει τίς ἐργασίες τῆς ἡ Γ' Ἐθνικῆς Συνέλευση. Δὲν ξέρω ἂν πῆγε ἐκεῖ σὰν παραστάτης τῆς Βόνιτσας, ἰδιότητα τὴν ὁποία δὲν εἶχε χρησιμοποήσει ὡς τότε. Ἡ κόρη του στὴν ἀναφορὰ τῆς, ἀπηχώντας προφανῶς οἰκογενειακὴ παράδοση, μᾶς δίνει μιὰ μοναδικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς του, μαρτυρία χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν εὐαισθησία καὶ τὸν πατριωτισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Βασισμένη στὸ ἔγγραφο ἐκλογῆς του σὰν παραστάτη τῆς Βόνιτσας, νομίζει ὅτι μὲ τὴν ἰδιότητα αὐτὴ βρισκόταν στὴν Τροιζήνα, ὅπου «μόλις ἤκουσε τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου Καραϊσκάκη, προσβληθεὶς ὑπὸ ἀποπληξίας ἀπέθανε ...»⁴.

Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη (22 πρὸς 23 Ἀπριλίου 1827) πρέπει νὰ κοινοποιήθηκε, στὴν Τροιζήνα στίς 23 ἢ τὸ πολὺ στίς 24 Ἀπριλίου⁵. Στίς 28 Ἀπριλίου ὁ θάνατος τοῦ Καραγιάννη ἔχει γίνεи γνωστὸς στὴ Σύρο καὶ ὁ Ἰάκωβος Μαρσὰν στέλνει ἀμέσως ἀντιπρόσωπό του γιὰ νὰ διεκδικήσει ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του τὰ χρήματα ποὺ τοῦ εἶχε δανείσει. Μάταια ὅμως γιατί, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μιὰ σειρὰ ἐγγράφων ποὺ σώθηκαν γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἔξω ἀπὸ λίγα ρούχα ποὺ εἶχε ἀφήσει στὴ Σύρο, δὲν βρέθηκε τίποτ' ἄλλο γιὰ νὰ ἐκανοποιηθεῖ ὁ δανειστῆς⁶.

Τὸ τέλος τοῦ Καραγιάννη χαρακτηρίζει, νομίζω, ἔντονα τὴν ἴδια τὴ

1. ΓΑΚ, ἔ.ἀ.

2. Γιὰ τὸ ἔργο τῆς «Διευθυντικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους» βλ. Ἄν. Δ. Λιγνάδη, *Ἐρανοὶ, δάνεια, εἰσφοραὶ, δασμοὶ κατὰ τὸ 1826 εἰς τὸ Αἶγαϊον*, «Νέον Ἀθηναϊον» 3 (1958-1960) σ. 71.

3. ΑΑ/ΕΒΕ, φακ. Π. Καραγιάννη.

4. ΑΑ/ΕΒΕ ἔ. ἀ.

5. Πρβλ. Ἄ. Μάμουκα, ἔ.ἀ., τ. Η' σ. 72-73.

6. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 92 (1827 Ἰουν. 4, Πόρος. Ἡ Γραμματεία Ἐσωτερικῶν πρὸς τὴν Δημογεροντίαν Σύρου) καὶ Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 95 (1827 Ἰουν. 28, Ἐρμούπολη, Δημογεροντία πρὸς Γραμματεία Ἐσωτερικῶν).

ζωή του. Είναι ένας έμπορος, χωρίς μεγάλη οικονομική επιφάνεια, που μετακινείται από τόπο σε τόπο χωρίς να μπορεί να ριζώσει οριστικά κάπου, που όταν δεν έχει χρήματα να έμπορευθεί ο ίδιος προσφέρει υπηρεσίες σε άλλους, σαν γραμματικός, σαν συνεταίρος (με συμμετοχή την εργασία του), σαν αίρετοκριτής. Κάτι σαν τον Σκουφά, τον Τσακάλωφ, τον Ξάνθο: αυτός ο τύπος του έμπορου που ή συνηθέστερη λέξη που τον ακολουθεί είναι «χρεωκοπημένος». Ένας χαρακτηρισμός άλλωστε που έρμηνεύει την τοποθέτησή του στην πρωτοπορία της τάξης του και την επαναστατικότητα του. Από νωρίς φιλελεύθερος, βρίσκει καταφύγιο στον τεκτονισμό και αργότερα στη Φιλική Έταιρεία, ακολουθώντας έναν έντελως φυσιολογικό δρόμο από τον γενικό έταιρισμό, όπως εκφράζεται με τον τεκτονισμό, προς τον έταιρισμό με τους συγκεκριμένους στόχους (έθνικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς) όπως είναι ο έταιρισμός της Φιλικής Έταιρείας κάτι που αποτελεί κοινό τόπο για τους διαφωτισμένους ανθρώπους της εποχής του σ' όσες χώρες αντιμετώπιζαν προβλήματα ανάλογα με εκείνα του τουρκοκρατούμενου Έλληνισμού.

B. Π. Παναγιωτόπουλος

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο

1.

[Άρχαιο Ίονίου Γερουσίας, Κέρκυρα, φακ. 10. Παν. Καραγιάννης προς Άθην. 1805, Άπριλιού 21, Πρέβεζα].

Προσκυνῶ.

Άμετρες και καθημερινές φροντίδες δεν μου έδωσαν άδειαν εις τόσον διάστημα καιρού της γνωρίσεώς μας, να σας προσφέρω τους δουλικούς μου προσκυνισμούς και ζητώ το συμπάθειο. Τώρα δεν λείπω να σας τους προσφέρω και ανταμῶς με αυτούς να σας ένοχλήσω και δια την ύπόθεσιν του Φώτη Κεσινίρη, ή όποια ως μου γράφει ο σιδηρ Νάνος Μαργαρίτης σας είναι γνωστή. Ίδετε τι πράξεις όπου έμεταχειρίστηκαν εναντίον εις το δεκρέτο του έξοχωτάτου Σενάτου, ιδετε τέλος πάντων την βαρβαρότητα όπου έπραξεν ο σιδηρ Κεσινίρης εναντίον του προκουρατόρου μου. Έγὼ δὲν ήξέρω με τι τρόπον πρέπει να φερθῶ. Γράφω και εις το έξοχώτατον Σενάτον τα παραπονέματά μου και αφήνω την έξοχότη σας (όπου δίχως

χρέος γνωρίζω πὼς με ἀγαπᾶτε) νὰ λάβῃ τὴν ἐπιμέλειαν εἰς αὐτὴν τὴν υπόθεσιν. Προσμένοντας κάθε προσταγὴν σας, διὰ μέσου τοῦ σιῶρ Νάνου Μαργαρίτη ὁποῦν με ἄλλῃ τὴν προθυμίαν θέλει τὴν ἐκτελέσω καὶ με ὅλον τὸ βαθὺν σέβας μένω.

Δουλὸς σας ὑποκλινῆς
Παναγιώτης Καραϊωάννης

1805 Ἰαπωνίου 21, Πρέβεζα.

Ἄπο τὸν σιῶρ Νάνο Μαργαρίτη λάβετε σημεῖον τῆς δουλικῆς μου ἀγάπης.

2.

[Ἀρχαιοφυλακεῖο Λευκάδας. Filza lettere confinazione del Governo di Santa Maura, dal 24 Giugno 1810 al 10 Settembre 1817. Δ. Στάμος καὶ Π. Καραγιάννης πρὸς τὸν Πρύτανι Λευκάδας. 1813, Αὐγούστου 20, Μαγιστράτο (=ὕγειονομεῖο) Λευκάδας].

Ἐξοχώτατε.

Ἡμεῖς ἤλθομεν ἐχθὲς ἐδῶ με προσταγὴν τοῦ ὑψηλοτάτου Βεζῆρ Ἀλῆ Πασᾶ ἐφέντη μας, διωρισμένοι διὰ κριτὲς τοῦ Μόστρα, ὁποῦ ἐνωμένοι με ἐκείνους τοῦ Κομενιώτη, νὰ ἀποφασίσωμεν τὴν διαφορὰν τους. Εὐθὺς ἐδώσαμεν εἶδησιν τοῦ ἐκλαμπροτάτου σιῶρ Μαγγιὸρ Ἀράτα, ὁ ὁποῖος ἤλθεν καὶ ἔλαβεν κόπιαν μεταγλωττισμένην ἀπὸ τὴν προσταγὴν μας καὶ ἕως ὥρας δὲν ἔχομεν καμίαν ἀπόκρισιν διὰ νὰ βάλωμεν εἰς πρᾶξιν τὴν προσταγὴν μας καὶ ἐπειδὴ ὁ καιρὸς δὲν μᾶς συγχωρεῖ ἀναβολὴν παρακαλοῦμεν τὴν ἐξοχότητά Της ὁποῦ εἰς τὸ σήμερον νὰ ἔχομεν ἀπόκρισιν. Μένομεν με ὅλον τὸ βαθὺν Σέβας.

Αὐγούστου 20, ἀπὸ Μαγιστράτο τῆς Ἁγίας Μαύρας, 1813

Εἰς τὰς προσταγὰς
τῆς ἐξοχότητός Της
Δημήτριος Στάμος
Παναγιώτης Καραϊωάννης

3.

[Ἀρχ. Ἀγωνιστῶν Ε.Β.Ε. φακ. Π. Καραγιάννη. Ἀναφορὰ Πηνελόπης Γερασίμου Κοκκίνου. 1865, Ἰουνίου 2, Ἀθήνα].

Πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Ἐπιτροπὴν.

Ὁ μακαρίτης πατήρ μου Παναγιωτάκης Καραγιάννης, ἐκ Τριπόλεως τῆς Πελοποννήσου, ὑπῆρξε, Κύριοι, εἰς τῶν πρώτων ἱερέων

της Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὡς ἐκ τοῦ ἐγκλείστου ὑπ' ἀριθ. 1 διπλώματος καταφαίνεται, ὅστις πλήρης ἐνθουσιασμοῦ ἐγκαταλιπὼν πάσας τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις, ἐξ ὧν μεγάλα καὶ βέβαια ἀνέμενε κέρδη, ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν, κατόπιν δὲ εἰς Ἡπειρον καὶ ἤρξατο διαδίδων τὴν ἰδέαν τῆς Ἐπαναστάσεως, κατηχῶν καὶ προσηλυτίζων πάντας τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις, Ἄρτη, Πρεβέζην καὶ Κάρελη προύχοντας τοὺς τότε ὑπάρξαντας ὡς καὶ τινες ἔτι ζῶντας ἦτοι Ράγκον, Βαρνακιώτην, Βλαχόπουλον, Καραϊσκάκην, Γρίβαν, Βότσαρην, Ὀδυσσεά, Μπαλάσκαν, Γ. Κωλέττην καὶ λοιποὺς ἄλλους στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς ἐν οἷς καὶ τὸν Ἄρτης Πορφύριον καὶ αὐτὸν τὸν παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασᾶ διάσημον Νοῦτσον, περιφροσῶν καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενος ὅποιον μέγα διέτρεχε κίνδυνον, τοιαῦτα πράττων καὶ ἐνεργῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ σκληροτέρου τῶν τυράννων Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἡ Σημαία τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως ὑψώθη καὶ οὕτως ἐξεπληρώθη τὸ γλυκὸ αὐτοῦ ὄνειρον. Ἐκτοτε οὐδόλως ἔπαυσεν ὑπηρετῶν τῇ Πατρίδι καὶ ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς στρατιωτικὸς καὶ ὡς πληρεξούσιος, ἕνα μόνον ἔχων σκοπὸν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος του καὶ εἰς μόνον τὸ συμφέρον αὐτῆς ἀποβλέπων καὶ ἐξ ἰδίων πάντοτε δαπανῶν καὶ θυσιάζων ὅλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἦν ἐκ τοῦ ἐμπορίου εἶχε σχηματίσει. Τοσοῦτος καὶ τοιοῦτος ἦτον ὁ ἐνθουσιασμός του.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1827 πληρεξούσιος ὢν εἰς τὴν ἐν Τροιζῆνι Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ὡς ἐκ τοῦ ἐγκλείστου ἀποδεικτικοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 καταδείκνυται, μόλις ἤκουσε τὸν θάνατον τοῦ αἰοδίμου Καραϊσκάκη, προσβληθεὶς ἀμέσως ὑπὸ ἀποπληξίας ἀπέθανεν, ἀφείς τὴν σύζυγον αὐτοῦ μετὰ δύο θυγατέρων ἐστερημένας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου.

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν πενίᾳ καὶ ἐν στερήσει διῆλθεν ἡ δυστυχῆς μήτηρ μου ὀκτὼ ὅλα ἔτη, ὅτε κατὰ τὸ 1835, τυχὼν ἐν Ἄργει, ὅπου διεμένομεν, ὁ νῦν Ταγματάρχης τοῦ Ἰππικοῦ κ. Γεράσιμος Κόκκινος, καὶ θέλων μᾶλλον νὰ εὐεργετήσῃ δυστυχοῦσαν οἰκογένειαν ἀγωνιστοῦ, ἐζήτησε τὴν ὑποφαινομένην, πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ μακαρίτου Καραϊωάννη εἰς γάμον, καὶ οὕτως ἀνέλαβε τὴν πατρικὴν φροντίδα τῆς διατροφῆς καὶ διασώσεως ὀλοκλήρου οἰκογενείας.

Ἡ μακαρίτις μήτηρ μου, ἀνηρέχθη τότε εἰς τὸν ἐν Ἄργει Ἐπαρχον κ. Ἀναστάσιον Μαυρομιχάλην, ζητῶσα τὴν ἀνάλογον σύνταξίν της καὶ προικοδοτίσιν τῶν κορασίων της, ἐσωκλείουσα συνάμ-

μα ἐν τῇ ἀναφορᾷ αὐτῆς καὶ 13 ἀντίγραφα πιστοποιητικῶν τῶν ἐκδουλεύσεων καὶ θυσιῶν τοῦ μακαρίτου πατρός μου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐσωκλείστου ἐπισήμου πιστοποιητικοῦ τοῦ Κου Ἐπάρχου. Ἡ Κυβέρνησις ὁμως, παρ' ἐλπίδα, ἀντὶ τῆς ἀπονείμῃ δικαισύνης, θέτουσα αὐτὴν εἰς τὸν κατάλογον τῶν πρώτης τάξεως συνταξιούχων, κατὰ λάθος ἐσημειώθη εἰς τὸν τῆς τρίτης, ὡς ἐκ τοῦ ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου ἐγκλείστου ὧδε Β. Διατάγματος καταφαίνεται.

Τὸ μέγιστον τοῦτο ἀδίκημα μὴ ἀνεχομένη ἡ μακαρίτις, δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε πανταχοῦ ἐκθέτουσα τὰ δικαιώματά της, ἀναγκασθεῖσα μάλιστα νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα κατὰ τὸ 1841 καὶ ἀναφερθεῖσα μάλιστα πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον Βασιλέα, πρὸς ὃν παρέδωσεν ἐγκλειστικὰ ἐν τῇ ἀναφορᾷ της καὶ τὰ πρωτότυπα ἀποδεικτικά.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1842 ἀναγνωρίσασα ἡ Κυβέρνησις τὸ δίκαιον τῶν ἀπαιτήσεων τῆς μητρὸς μου, διὰ μὲν τοῦ ἀπὸ 20 Μαΐου 1842 Β. Διατάγματος, ἐγκλειομένον ὧδε ἐπισήμον αὐτοῦ ἀντιγράφου ὑπ' ἀριθμ. 5, ὥρισε διὰ τὴν νεωτέραν ἀδελφὴν μου Βασιλικήν, ἄγαμον οὔσαν, προικοδότησιν πρώτης τάξεως, κατὰ δὲ τὸ 1857 ἠῤῥησε τὴν σύνταξιν τῆς μητρὸς μου εἰς δρ. 80 κατὰ μῆνα, ἀλλ' οὔτε ἡ προικοδότησις τῆς ἀδελφῆς μου ἐπραγματοποιήθη, ἀποθανούσης ἀγάμου κατὰ τὸ ἔτος 1863, οὔτε ἡ μήτηρ μου ἐπρόφθασε νὰ λάβῃ τὴν σύνταξιν ἠῤῥημένην, ἀποθανοῦσα καὶ αὐτὴ κατὰ τὸ 1857 ἐκ τοῦ γήρατος καὶ τῆς λύπης καὶ οὕτως ἡ οἰκογένεια ἐνὸς τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν, τοῦ πολλαχῶς τὴν πατρίδα ὑπηρετήσαντος καὶ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῆς καταναλώσαντος, οὐδαμῶς ἔτυχε μέχρι τοῦδε ἐθνικῆς ἀμοιβῆς καὶ περιθάλψεως. Εἰς δὲ τὴν ὑποφαινομένην ἠρνήθησαν καὶ τὴν εἰς ὅλας τὰς ὀρφανὰς τῶν ἀγωνιστῶν δοθεῖσαν προικοδότησιν, διότι ἔτυχον ἔγγαμος, καὶ οὕτως ἐτιμωρήθη καὶ ἡ ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως πρόνοια τοῦ συζύγου μου, εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ σωτηρία δλοκλήρου τῆς οἰκογενείας μου.

Ταῦτα ὑποβάλλουσα ὑπ' ὄφιν τῶν ἐπιζώντων συναγωνιστῶν τοῦ μακαρίτου πατρός μου, ἀφιερῶ ὅλας μου τὰς ἐλπίδας εἰς τὴν εὐθουδικίαν καὶ κρίσιν σας.

Ἀνῆκετε ὅλοι εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην γενεάν, ἣτις ἀνέλαβε καὶ εἰς αἴσιον ἔφερε πέρας τὸν μέγαν καὶ ἄνισον τοῦ 1821 Ἰερόν Ἀγῶνα. Τὰ ὀνόματά σας μοῦ παρέχουσι τὴν μεγαλυτέραν ἐγγύησιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς αἰτήσεως μου. Εἰς ὑμᾶς δὲ ἀφιερῶσα τὰς ἐλπίδας μου, παρακαλῶ ὅπως δικαιωθῶ ὡς καὶ ὅλα τὰ τέκνα τῶν πρωταγωνιστῶν ἐδικαιώθησαν, ἀπονέμοντες εἰς ἐμὲ καὶ τὴν προικοδότη-

σιν τῆς ἀποθανούσης ἀδελφῆς μου, ἢ τὴν σύνταξιν τῆς μητρὸς μου Α' τάξεως ἢ τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ 12 τοῦ κανονισμοῦ κληρονομικά τοῦ πατρὸς μου δικαιώματα.

Ἐποσημειοῦμαι

Ἡ ἐπιζῶσα θυγάτηρ τοῦ Παναγιωτάκη Καραγιάννη
Πηνελόπη Κοκκίνου.

Συνημμένα ἔγγραφα

Ἄρ. 1. Ἐγγραφοὶ ἢ δίπλωμα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, δι' οὗ ὀνομάζεται Ἰερεὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας μεθ' ὄλων τῶν ἐν αὐτῷ συμβόλων, ἐν πρωτογράφῳ.

Ἄρ. 2. Πληρεξούσιον τῶν κατοίκων Βονίτισης τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1826 περὶ τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ὡς πληρεξουσίου τῆς Γ' Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐν πρωτογράφῳ.

Ἄρ. 3. Πρωτόγραφον πιστοποιητικὸν τοῦ Ἐπάρχου Ἄργους ἐπ' ἀριθμ. 2515 τῆς 23 Δεκεμβρίου 1835 πιστοποιοῦντος ὅτι, ἡ χήρα Μαρία Σύζυγος Π. Καραϊωάννη παρέδωκε εἰς αὐτὸν δεκατρία ἔγγραφα ἀφορῶντα τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰεροῦ Ἀγῶνος ἐκδουλεύσεις καὶ θυσίας τοῦ συζύγου τῆς καὶ ὅτι ταῦτα ὑπεβλήθησαν εἰς Νομαρχίαν Ἀργολιδοκορινθίας.

Ἄρ. 4. Δίπλωμα Συντάξεως ἐπ' ἀριθμ. 157/37 τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1836.

Ἄρ. 5. Ἀντίγραφον τοῦ ἀπὸ 20 Μαΐου 1842 Β. Διατάγματος περὶ προικοδοτήσεως τῆς ἀδελφῆς μου Βασιλικῆς, μὴ πραγματοποιηθείσης.

Ἄρ. 6. Πρωτόγραφον πιστοποιητικὸν ταυτότητος τῆς Πηνελόπης Π. Καραϊωάννη, τὴν 15 Ἀπριλίου 1865.